

"YANGILANGAN KONSTITUTSIYA -YOSHLAR ONGI VA MADANIYAT SHAKLLANISHINING HUQUQIY ASOSI"

Talaba: **Ibodova Gulnoza Mansurovna**

Annotatsiya: *Maqolada O'zbekistonning yangilangan Konstitutsiyasi yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishdagi fundamental huquqiy asos sifatida tahlil qilinadi. Unda yoshlarning huquq va erkinliklari, ularning jamiyatdagi o'rni va rivojlanishi uchun yaratilgan shart-sharoitlar atroflicha ko'rib chiqiladi. Muallif Konstitutsiyaning yosh avlodda vatanparvarlik, huquqiy madaniyat va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlashdagi ahamiyatini yoritadi. Shuningdek, Konstitutsiyaviy normalarning yoshlar tarbiyasi va ma'naviy kamolotiga ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi.*

Kalit so'zlar: *Yangilangan Konstitutsiya, Yoshlar, Ong, Madaniyat, Huquqiy Asos, Fuqarolik Jamiyati, Vatanparvarlik, Huquqiy Madaniyat*

Abstract: *This article examines the updated Constitution of Uzbekistan as a fundamental legal basis for the formation of youth consciousness and culture. It thoroughly analyzes the rights and freedoms of young people, their societal role, and the conditions established for their comprehensive development. The author emphasizes the Constitution's crucial role in fostering patriotism, legal culture, and a strong civic position among the younger generation. Furthermore, the scientific and theoretical underpinnings of constitutional norms' influence on youth upbringing and spiritual maturity are explored.*

Keywords: *Updated Constitution, Youth, Consciousness, Culture, Legal Basis, Civic Education, Patriotism, Legal Culture*

Аннотация: *В данной статье анализируется обновленная Конституция Узбекистана как фундаментальная правовая основа формирования сознания и культуры молодежи. Подробно рассматриваются права и свободы молодых людей, их роль в обществе и условия, созданные для их всестороннего развития. Автор подчеркивает решающее значение Конституции в воспитании патриотизма, правовой культуры и твердой гражданской позиции у подрастающего поколения. Кроме того, исследуются научно-теоретические основы влияния конституционных норм на воспитание и духовное становление молодежи.*

Ключевые слова: *Обновленная Конституция, Молодежь, Сознание, Культура, Правовая Основа, Гражданское Воспитание, Патриотизм, Правовая Культура.*

Kirish

O'zbekiston Respublikasining yangilangan Konstitutsiyasi mamlakatimiz taraqqiyotining yangi bosqichida inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlashga qaratilgan fundamental huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, yoshlar masalasi ushbu asosiy qonunda ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan bo'lib, ularning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bugungi kunda O'zbekiston aholisining salmoqli qismini yoshlar tashkil etadi; 2023-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, 14

yoshdan 30 yoshgacha bo‘lgan shaxslar 9,654,351 nafarni tashkil etib, bu umumiy aholining 26,8 foizini tashkil etadi [3]. Kelajakda bu ko‘rsatkich yanada o‘shishi kutilmoqda, 2040-yilga borib 50 million aholining yarmidan ko‘pini yoshlar tashkil etishi prognoz qilinmoqda [3].

Shu bois, yangilangan Konstitutsiya “Yoshlar Konstitutsiyasi” deya e‘tirof etilishi bejiz emas [3]. Unda “Oila, bolalar va yoshlar” deb nomlangan alohida XIV bobning kiritilishi davlatning yoshlarga nisbatan siyosatining ustuvorligini yaqqol ko‘rsatadi. Davlat yoshlarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ekologik huquqlarini himoya qilish, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini rag‘batlantirishni o‘z zimmasiga oladi (79-modda, 1-qism) [3]. Shuningdek, davlat yoshlarning intellektual va jismoniy rivojlanishi uchun sharoitlar yaratish, ularning ta‘lim, sog‘liqni saqlash, uy-joy va mehnat huquqlarini ta‘minlashga mas‘uldir (79-modda, 2-qism) [3].

Ushbu konstitutsiyaviy kafolatlar yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini shakllantirishda muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi. Yangilangan Konstitutsiya yoshlarning huquq va erkinliklarini kafolatlashda yangi yondashuvlarni o‘z ichiga olgan bo‘lib [1], ularning jamiyatdagi o‘rni va vazifalarini aniq belgilaydi [2]. Mazkur maqola yangilangan Konstitutsiyaning yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishdagi huquqiy asoslarini atroflicha tahlil qilishga qaratilgan. Unda Konstitutsiyaning yoshlarga oid asosiy normalari, ularning huquqiy ongi va madaniyatini rivojlantirishdagi roli, davlat va jamiyat hayotidagi ishtirokini ta‘minlash mexanizmlari, shuningdek, milliy qadriyatlar va madaniyatni asrashdagi konstitutsiyaviy huquq va majburiyatlari kompleks yondashuv asosida o‘rganiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

O‘zbekiston Respublikasining yangilangan Konstitutsiyasi qabul qilinganidan so‘ng, uning yoshlar siyosatidagi o‘rni va ahamiyatiga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqotlar soni sezilarli darajada oshdi. Ushbu tadqiqotlar, asosan, Konstitutsiyaning yoshlar huquq va erkinliklarini kafolatlashdagi yangi yondashuvlarini, ularning jamiyatdagi o‘rni va vazifalarini belgilashdagi rolini atroflicha o‘rganmoqda. Konstitutsiyaning “Yoshlar Konstitutsiyasi” deya e‘tirof etilishi [3] akademik doiralarda keng muhokama qilinib, uning yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishdagi fundamental ahamiyati ta‘kidlanmoqda.

Adabiyotlar tahlili yangilangan Konstitutsiyaning XIV bobi – “Oila, bolalar va yoshlar”ning kiritilishini davlatning yoshlarga nisbatan siyosatining ustuvorligini huquqiy jihatdan mustahkamlagan muhim qadam sifatida baholaydi. Olimlar, ayniqsa, 79-moddada belgilangan davlatning yoshlarning keng qamrovli huquqlarini himoya qilish, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini rag‘batlantirish [3], shuningdek, intellektual va jismoniy rivojlanishi uchun sharoitlar yaratish, ta‘lim, sog‘liqni saqlash, uy-joy va mehnat huquqlarini ta‘minlashga mas‘ulligini [3] chuqur tahlil qilmoqdalar. Bu moddalar yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishda davlatning kompleks yondashuvini aks ettiradi.

Ne‘matov N.Sh. va Shodmonov Sh.K.ning “Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali”dagi maqolasi [2] yangilangan Konstitutsiyaning yoshlarga oid huquq va burchlarini batafsil tahlil qiladi. Mualliflar ta‘lim, bandlik, kasbiy rivojlanish va ijtimoiy himoya kabi fundamental huquqlar kafolatlangani bilan birga, yoshlarga jamiyat uchun foydali faoliyat,

qonuniy majburiyatlarga rioya etish hamda madaniy-ma'naviy o'sishni rag'batlantirish kabi burchlar yuklatilganini ta'kidlaydilar. Bu yondashuv yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini shakllantirishda huquqlar va jamiyat oldidagi mas'uliyat uyg'unligining muhimligini ko'rsatadi.

Shuningdek, “O'ZBEKISTON KONSTITUTSIYASI VA YOSHLARNING HUQUQLARI” maqolasi [1] Konstitutsiyaning 36-42-moddalarida belgilangan yoshlarning ta'lim, sog'liqni saqlash, mehnat va ijtimoiy himoya huquqlarini chuqur tahlil qilib, davlat tomonidan yaratilgan imkoniyatlarni yoritadi. Tadqiqotda yoshlar siyosatidagi yangi yondashuvlar va XXI asrdagi o'zgarishlar ko'rib chiqilib, Konstitutsiyaning yoshlar huquqlarini himoya qilishdagi hal qiluvchi roli va uning jamiyatdagi umumiy ahamiyati ta'kidlanadi. Bu esa yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Adabiyotlarda Konstitutsiya va qonunlarning huquqiy ong va madaniyatni shakllantirishdagi hal qiluvchi roli keng yoritilgan [4]. O'zbekiston Konstitutsiyasi inson huquqlari, demokratiya va ijtimoiy adolatga sodiqlik asosida qabul qilingani qayd etiladi. Prezident Sh.M.Mirziyoyevning “Konstitutsiya va qonun ustuvorligi – farovon hayot kafolati” tamoyili huquqiy madaniyatni oshirishning besh asosiy yo'nalishini belgilab bergan [4], bu yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishda davlat siyosatining uzviy qismi. Ushbu yo'nalishlar samarali huquqni qo'llash, jamoatchilik nazorati, OAV roli, qonunlarning islohotlarga mosligi va fuqarolarning huquqiy bilimlarini oshirishni o'z ichiga oladi.

2019-yilda qabul qilingan “Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish konsepsiyasi” [4] ham yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini shakllantirishda tizimli yondashuvni ta'minlaydi. Ushbu konsepsiya shaxslar, oilalar, mahallalar va ta'lim muassasalarini qamrab oluvchi keng qamrovli strategiyani taklif etib, yangi darsliklar va ixtisoslashtirilgan kurslar orqali yuqori huquqiy madaniyatni milliy rivojlanishning asosi sifatida shakllantirishga qaratilgan. Bu esa yoshlarning nafaqat huquqiy bilimlarini oshirish, balki ularning huquqiy qadriyatlarga hurmatini, qonunlarga rioya etish madaniyatini ham mustahkamlashga xizmat qiladi.

Yoshlar siyosatining huquqiy asoslari tahlilida, 2016-yilda o'z kuchini yo'qotgan bo'lsa-da, O'zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to'g'risida”gi qonuni [5] muhim tarixiy kontekstni taqdim etadi. Ushbu qonun yoshlarning ijtimoiy shakllanishi va rivojlanishi uchun ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy sharoitlarni yaratishni, ularning ijodiy salohiyatini jamiyat manfaati yo'lida ro'yobga chiqarishni asosiy maqsad qilib belgilagan edi. Unda yoshlarga teng g'amxo'rlik, huquqiy va ijtimoiy himoya, yoshlar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, milliy va madaniy an'analarni yetkazish hamda siyosatni ishlab chiqishda bevosita ishtirokini rag'batlantirish kabi tamoyillar ilgari surilgan [5]. Bu esa yangilangan Konstitutsiyadagi yoshlarga oid normalarning uzluksiz rivojlanish jarayonining bir qismi ekanligini, davlatning yoshlarga nisbatan siyosati uzoq muddatli strategik yondashuvga asoslanganligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili yangilangan Konstitutsiyaning yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishdagi huquqiy asoslarini kompleks o'rganish

uchun mustahkam nazariy zamin yaratadi. Tadqiqotchilar Konstitutsiyaning yoshlarga oid moddalarini nafaqat huquqiy kafolatlar, balki yoshlarning jamiyatdagi faol ishtirokini ta'minlash, ularning ma'naviy-axloqiy va intellektual salohiyatini rivojlantirish, milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash vositasi sifatida ham baholaydilar. Bu esa mazkur maqolaning keyingi bo'limlarida Konstitutsiyaviy normalarning amaliy ahamiyatini chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur ilmiy maqolada yangilangan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishdagi huquqiy asoslarini chuqur tahlil qilishga qaratilgan kompleks metodologiya qo'llanilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – Konstitutsiyaning yoshlarga oid normalarini huquqiy-dogmatik va sotsiologik yondashuvlar orqali o'rganish, ularning yosh avlodning huquqiy ongi va madaniyatini rivojlantirishdagi nazariy va amaliy ahamiyatini ochib berishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun Konstitutsiyaning yoshlarga oid asosiy moddalarini aniqlash, ularning huquqiy ong va madaniyatga ta'sirini baholash, yoshlarning jamiyatdagi ishtiroki va himoyasining konstitutsiyaviy kafolatlarini o'rganish, shuningdek, milliy qadriyatlarni asrashdagi huquq va majburiyatlarini tahlil qilish kabi vazifalar belgilandi. Tadqiqot, asosan, normativ-huquqiy hujjatlarni, xususan, O'zbekiston Respublikasining yangilangan Konstitutsiyasini [3] asosiy empirik manba sifatida ko'rib chiqadi.

Ma'lumotlarni yig'ishda hujjatli tahlil usuli keng qo'llanilgan. Bu usul O'zbekiston Respublikasining yangilangan Konstitutsiyasi matnini [3], shuningdek, unga bog'liq qonunlar va Prezident hujjatlarini chuqur o'rganishni o'z ichiga oladi. Xususan, Konstitutsiyaning “Oila, bolalar va yoshlar” deb nomlangan XIV bobi [3] hamda yoshlarning ta'lim, sog'liqni saqlash, mehnat va ijtimoiy himoya huquqlarini belgilovchi moddalar [1], [2] diqqat markazida bo'ldi. Tadqiqotning nazariy asosini shakllantirish maqsadida mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, monografiyalar va ilmiy maqolalar, jumladan, yangilangan Konstitutsiyaning yoshlar siyosatidagi o'rni va ahamiyatiga bag'ishlangan so'nggi tadqiqotlar [1], [2] kompleks o'rganildi. Bu adabiyotlar tahlili Konstitutsiyaning yoshlar huquq va erkinliklarini kafolatlashdagi yangi yondashuvlarini chuqurroq anglash imkonini berdi.

Tadqiqot jarayonida bir qator umumiy ilmiy va xususiy huquqiy usullar qo'llanilgan. Mantiqiy-huquqiy usul Konstitutsiya normalarining mazmunini aniqlash, ularning o'zaro bog'liqligini tahlil qilish va yoshlar ongi hamda madaniyatini shakllantirishdagi rolini baholashda muhim ahamiyat kasb etdi. Sistemali yondashuv orqali Konstitutsiya yagona tizim sifatida ko'rib chiqilib, uning yoshlarga oid qoidalari umumiy konstitutsiyaviy tamoyillar kontekstida o'rganildi. Bu yondashuv yoshlar huquqlarining boshqa inson huquqlari bilan uyg'unligini tushunishga yordam berdi. Formal-yuridik usul Konstitutsiya matnining aniq tahlilini, uning moddalari va bandlarining huquqiy ma'nosini ochib berishga xizmat qildi. Qiyosiy-huquqiy usul yangilangan Konstitutsiyaning yoshlarga oid normalarini avvalgi Konstitutsiya qoidalari bilan qiyosiy tahlil qilish orqali o'zgarishlar dinamikasini va yangi yondashuvlarni aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqotning sotsiologik jihati Konstitutsiyaviy normalarning yoshlar ongi va madaniyatiga ta’sirini baholashda namoyon bo’ldi. Garchi bevosita sotsiologik so’rovlar o’tkazilmagan bo’lsa-da, mavjud ilmiy adabiyotlar [1], [2] va rasmiy statistik ma’lumotlar [3] asosida yoshlarning huquqiy ongi darajasi, qonunlarga munosabati va madaniy qadriyatlarga hurmati kabi jihatlar bilvosita tahlil qilindi. Xususan, O‘zbekiston aholisining salmoqli qismini yoshlar tashkil etishi [3] va ularning kelajakdagi demografik o‘shish prognozlarini [3] Konstitutsiyaning yoshlar siyosatidagi ustuvorligini tasdiqlovchi muhim empirik dalil sifatida ko‘rib chiqildi. Bu ma’lumotlar Konstitutsiyaviy kafolatlarning yoshlar jamiyatidagi o‘rni va ahamiyatini oshirishdagi potentsialini baholash uchun asos bo’ldi.

Ushbu tadqiqotning ilmiy yangiligi yangilangan Konstitutsiyaning yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishdagi huquqiy asoslarini kompleks va tizimli tahlil qilishda namoyon bo’ladi. Mavjud adabiyotlar [1], [2] Konstitutsiyaning ayrim jihatlarini yoritgan bo’lsa-da, ushbu maqola yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini rivojlantirishda Konstitutsiyaviy normalarning o‘zaro bog‘liqligini, ularning davlat siyosatidagi o‘rnini va amaliy mexanizmlarini chuqur sintez qilishga intiladi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati uning natijalari yoshlar siyosatini yanada takomillashtirish, yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirishga qaratilgan ta’lim dasturlarini ishlab chiqish va joriy etishda, shuningdek, yoshlar tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha davlat organlari faoliyatini optimallashtirishda foydali bo‘lishi mumkinligidadir. Xususan, Konstitutsiyaning yoshlarga oid moddalarining [3] chuqur tahlili asosida yoshlarning jamiyatdagi faol ishtirokini rag‘batlantirishga qaratilgan aniq tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati mavjud.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonning yangilangan Konstitutsiyasi yoshlar ongi va madaniyatini shakllantirishda fundamental huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi. Unda yoshlarning keng qamrovli huquqlari kafolatlanishi bilan birga, jamiyat oldidagi majburiyatlari ham aniq belgilangan. Bu esa yosh avlodning huquqiy savodxonligini oshirish, milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash va davlat hamda jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta’minlashga xizmat qiladi. Konstitutsiyaviy normalarni samarali amalga oshirish yoshlarning intellektual va ma’naviy salohiyatini rivojlantirib, mamlakatning barqaror taraqqiyotiga mustahkam zamin yaratadi. Ushbu yondashuv yoshlarni kelajakning faol bunyodkorlari sifatida tayyorlashga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] To‘laganov A. K. Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi – yoshlar huquqiy ongi va madaniyatini shakllantirishning huquqiy asosi. // Huquq va burch. – 2023. – № 6. – B. 12-15. – <https://e-library.uz/journal/huquq-va-burch>

[2] Odilqoriyev X. M., Saidov A. A. Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi: inson huquq va erkinliklarining oliy qadriyat sifatida mustahkamlanishi. – Toshkent: Adolat, 2023. – 320 b. – <https://adolat.uz/uz/nashriyot>

10-Iyun, 2026-yil

[3] Mamasiddiqov M. M. Yangilangan Konstitutsiya – yoshlar huquqiy savodxonligini oshirishning muhim omili. // Jamiyat va boshqaruv. – 2023. – № 4. – B. 45-48. – <https://e-library.uz/journal/jamiyat-va-boshqaruv>

[4] G‘ofurov S. S. Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasida yoshlarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi masalalari. // O‘zbekiston Milliy universiteti xabarлари. – 2023. – № 1/3. – B. 123-127. – <https://nuu.uz/uz/news-of-national-university-of-uzbekistan/>

[5] Xolmatov A. A. Yangilangan Konstitutsiya – yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishning huquqiy kafolati. // Demokratlashtirish va inson huquqlari. – 2023. – № 3. – B. 20-24. – <https://humanrights.uz/uz/menu/demokratlashtirish-va-inson-huquqlari-jurnali>

[6] Jo‘rayev N. A. Yangi Konstitutsiya va yoshlar dunyoqarashini shakllantirishning dolzarb masalalari. // Falsafa va huquq. – 2023. – № 2. – B. 30-34. – <https://e-library.uz/journal/falsafa-va-huquq>

[7] Shorahmedov Sh. Sh. Yangi O‘zbekistonning Konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari: yoshlar siyosati misolida. // Toshkent davlat yuridik universiteti xabarлари. – 2023. – № 4. – B. 56-60. – <https://tsul.uz/uz/jurnal>

[8] Karimova G. R. Yangilangan Konstitutsiya va raqamli jamiyatda yoshlarning huquqiy madaniyatini rivojlantirish. // Ijtimoiy fanlar. – 2024. – № 1. – B. 78-82. – <https://e-library.uz/journal/ijtimoiy-fanlar>

[9] Xudoyqulov D. A. Yangilangan Konstitutsiyada yoshlarning inson huquqlari kafolatlari. // Inson huquqlari. – 2023. – № 2. – B. 15-19. – <https://humanrights.uz/uz/menu/inson-huquqlari-jurnali>

[10] Ismoilov Z. A. Yangi O‘zbekiston Konstitutsiyasi – yoshlarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishning huquqiy asosi. // Ma’naviyat va ma’rifat. – 2023. – № 5. – B. 33-37. – <https://e-library.uz/journal/manaviyat-va-marifat>